

Den oförlösta ilskan

av Bengt-Åke Wennberg och Monica Hane

Massmedia, sociala media, artiklar och böcker överhopas med synpunkter och kritik av att "inget görs" åt våra stora samhällsproblem. Detta trots experters, specialisters och "insiders" varningar.

FN:s klimatpanel presenterade exempelvis 7000 seriöst utförda rapporter där forskare visade på den stora klimatkrisen. Greta Thunbergs ilska riktar sig mot alla politiker

och beslutsfattare som inte tar hänsyn till all denna kunskap och "gör något".

Förr kunde liknande faktaredogörelser om sakers tillstånd dribblas bort, dras i långbänk och gömmas undan i olika utredningar. Rena lögner kunde föras fram som förklaringar och ursäkter.

Nu är detta inte längre möjligt. Nu träder allt fler fram och vittnar om hur viktiga signaler på sakernas tillstånd och kunskaper förnekas av de som getts förtroendet att företräda oss. Förr gömdes kritiska personer undan och uteslöts från det offentliga rummet. Nu får istället Greta Thunberg det alternativa fredspriset för sitt "mod" att öppet uttala kritiken. Men hjälper det på sakfrågan?

Ilska är epidemisk. Den smittar av sig och fäster på allt möjligt. Den omvandlas lätt till hat och hot som rör allt möjligt annat. Det enkla skälet är att ilska växer ur vanmakt och rädsla. Den signalerar hjälplöshet och oro för vad som kan hända om något inte förändras. Denna känsla fångas upp och återskapas i samtal efter samtal. Ilskan ger följare. Läsar- och tittarsiffror ökar dramatiskt när den finns med i argumentationen. Många missbrukar detta.

Trots populariteten finns det nämligen stora problem med den typ av argumentation som bygger på ilska. En sådan argumentation skapar associationer till vissa typer av lösningar. En sådan slutsats är att om bara "några andra" ändrar sig eller får sig en läxa så kommer något att förändras. En annan vanlig slutsats har med status att göra. Bara om vi som tänker "så här" – och inte de som "tänker så där" – får mera inflytande kommer en förändring att kunna komma till stånd. En tredje lösning är att göra någon eller några till syndabockar och dumskallar. Dom förstör för oss andra. Dom borde "skämmas" och korrigeras – då skulle det lösa sig.

En sådan argumentation leder erfarenhetsmässigt till en än starkare polarisering, aktiverar försvarsmekanismer och genererar förnekanden och motangrepp. Den medför inte någon djupare förståelse för sakernas tillstånd. Den underlättar inte en konstruktiv lösning. Vill man medverka till en förändring kan man därför inte bara argumentera genom ilska. Man måste också hjälpa till så att det skapas en bättre förståelse för vad som kan göras för att komma till rätta med det oönskade. Det kan man visserligen inte begära av Greta Thunberg. Men det kan man begära av alla andra mogna vuxna som hänger på och förstärker ilskadiskussionen.

Jag argumenterar för att *utforskande samtal* kan vända ilska till handlingskraft. Så här tänker jag. När något borde hända – som inte händer – ligger det vanligen en hund begravnen. Det är något man inte vet eller borde förstå för att få grepp på vad som är möjligt att göra. Det är detta – som inte är omedelbart uppenbart – som man gemensamt måste hitta.

I en ilska-argumentation är det vanligt att situationen problematiseras på ett olämpligt sätt. Denna problematisering gör att det förefaller finnas en lösning som är så självklar att den inte behöver diskuteras. Jag skall använda programmet "Uppdrag Granskning" som exempel.

Den 11 september ägnade sig Uppdrag Granskning åt att belysa den ökning av stressrelaterade utmattningsdepressioner som drabbar allt fler flickor i Sverige. Modellen för upplägget var en Greta Thunberg-ilska. Varför gjorde inte myndigheter, politiker och andra mer för att motverka denna ökning när det nu är så många unga och ambitiösa flickor som drabbas. Varför "gör" inte någon något – satsar pengar i budgeten, lagstiftar eller något annat. Eller är politiker och handläggare bara slarviga

och dumma och borde utbildas, tillrättavisas eller sättas i skamvrån. De kanske till och med borde åtalas för försummelse.

Förutom gripande berättelser av de som drabbats och några som blivit hjälpta så ställdes i programmet frågor till forskare och beslutsfattare om vad de visste om saken och varför staten och andra institutioner inte kunde bidra till att minska frekvensen. Det fanns stora likheter i symptom bilden hos de som drabbades. Det var också många som drabbades. Visste man den underliggande gemensamma "orsaken" så borde därför rätt avvägda och generella åtgärder från staten kunna sättas in så att lidandet försvann. Vanlig och gedigen svensk reformpolitik.

Jag menar att gåtan som man i första hand behövde få belyst var hur de som drabbats kunnat tillåtas att få leva med en så ihållande och närmast kronisk stress under en så lång tid utan att de lagar och bestämmelser som finns "gripit in", utan att någon i deras närhet slagit larm och utan att de själva kunnat ta sig ur den onda cirkeln. Det var samma frågor som forskningen och beslutsfattare sökt svar på sedan länge. Fanns det något gemensamt som flickorna utsattes – exponerades – för som orsakade stressen och som kunde åtgärdas med de medel som stod till statens förfogande? Programledarna utgick från att så var fallet. Därför var de arga. Svaret från forskarna gav en annan bild. Men denna bild kom aldrig fram. Den var mycket svårare att förstå sig på och begripa. Den byggde på en annan ontologi – det vill säga naturen av det som studerades.

Flera av de forskare som intervjuades konstaterade att försök att beskriva några gemensamma förhållanden som flickorna utsattes för inte hade lyckats. *Varje fall var speciellt*. Även när man kunde konstatera förekomsten av samma typ av stressfaktorer visade det sig att de i de olika fallen samverkade med varandra på ett obekant sätt. Förkortad arbetstid kunde exempelvis medföra stress för att man då inte hann färdigt sitt arbete medan det i andra fall var rätt åtgärd. Slutsatsen blev att det i motsats till programledarnas förmodan inte fanns några generella åtgärder som kunde sättas in inom ramen för de resurser och de institutioner som fanns tillgängliga. Reformpolitiken fungerade inte. Ilskan förnekade detta faktum.

För att förstå uppkomsten av den typ av stress som drabbade flickorna måste man således byta ontologi. Det vill säga, ändra sitt sätt att se på

naturen av det man studerar. Stressen kan inom ramen för en sådan anorlunda ontologi ses som en följd av förväntningar och påtryckningar av omvärlden genom vilka individens självkänsla hotas. I de fall det här handlar om är således uppkomsten av stress en konsekvens av samspelet mellan individen och det sociala nätverk – det mikrosystem – som personen är beroende av.

Samspelet i detta nätverk är unikt eftersom personerna är unika. Därför är alla situationer av detta slag olika. Genom att individerna i mikrosystemet samspekar som de gör – och genom att individen drivs av de ambitioner denne har i relation till de andra – klarar inte individen att skapa ett för denne produktivt samarbete med viktiga personer i sitt nätverk och känner sig därför ”dålig”. Stressen uppstår således ur en *interaktiv process*.

Poängen är att personerna i *mikrosystemet* interagerar på ett sätt som gör att stressen hos flickorna uppkommer. Om personerna – var och en – i detta system är okunnig om hur denne bidrar till det negativa skeendet så kan de inte heller påverka det negativa utfallet – även om de skulle vilja. För att få denna förståelse för fenomenet stress hjälper inte ilska-samtal – även om de kan vara motiverade. Ilska-samtal måste snabbt omvandlas i *utforskande samtal* genom vilka samarbetets dynamik i de aktuella mikrosystemen kan belysas och deltagarna ser vad som är möjligt att göra. En översiktlig presentation av hur jag ser på de utforskande samtal som behövs och skillnaden mellan de två ontologierna kan laddas ner från länken nedan.

<https://samarbetsdynamik.se/Filerpdf/Webbsida/Samtalet1909292.pdf>

Du kan få ännu mer information genom att ta del av häftet ”Utforskande samtal – vägen till kunskapsintegration, synergi och gemenskap i arbetslivet”. Detta häfte kan laddas ner på:

<https://samarbetsdynamik.se/Filerpdf/Rapporter/Samtalfullfinal.pdf>

Kolla också vår hemsida www.samarbetsdynamik.se och vår övergripande information om häftena på:

<https://prezi.com/view/O7XLHibvmMfs12bR6Gpb/>